

(/)

🏠 (/) > 2. Verdenskrig (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Lov mig, at du skyder dig selv

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/christian-den-grusomme>)

Lov mig, at du skyder dig selv

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 1293

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/lov-mig-at-du-skyder-dig-selv)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/lov-mig-at-du-skyder-dig-selv](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/lov-mig-at-du-skyder-dig-selv)) **t**

([https://twitter.com/home?status=.](https://twitter.com/home?status=) Aktiviteten kan ses på [\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/lov-mig-at-du-skyder-dig-selv\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/lov-mig-at-du-skyder-dig-selv\)\) **in**](http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

([\[\\[selv&title=\\\)\\]\\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/lov-mig-at-du-skyder-dig-selv&title=\\)\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/lov-mig-at-du-skyder-dig-</p></div><div data-bbox=\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

Florian Huber

Lov mig, at du skyder dig selv. Masseselv mord blandt almindelige tyskere i 1945

Turbine, 2021. 340 sider, 299,95 kr.

Af Henrik Gjøde Nielsen, direktør, forskningschef, ph.d.,
Nordjyllands Kystmuseum

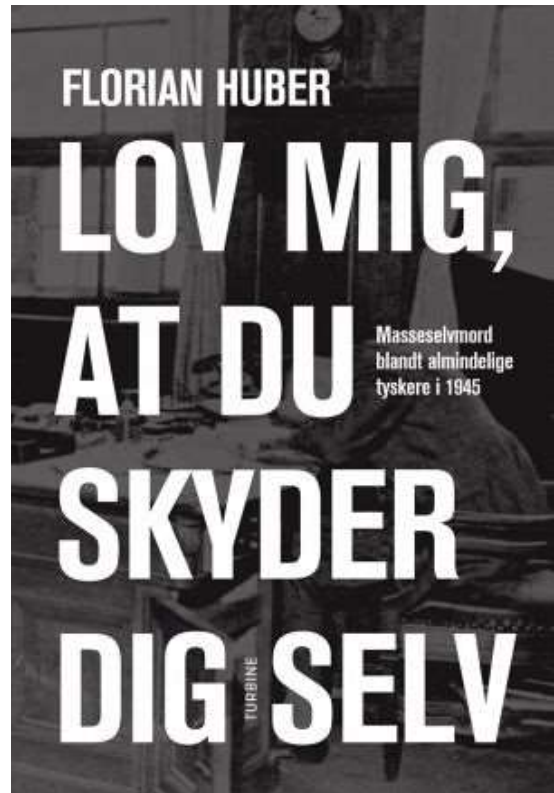
Forlaget Turbine i Aarhus har fortjenstfuldt påtaget sig at udgive den tyske historiker Florian Hubers (født 1967) bog på dansk, oversat på glimrende vis fra tysk, når bortses fra titlen. Den tyske titel lyder: Kind, versprich mir, dass du dich erschiebst. Forskellen er det lille "Kind," barn. Det var faktisk en fars afskedsord til sin datter, som aldrig så sin far mere, men som selv overlevede. Og hvad var det så hun overlevede? Sat på spidsen var det ikke de invaderende sovjetrusiske soldaters overgreb og myrderi, men selvmordsbølgen, eller selvmordsepidemien under det tyske sammenbrud 1945.

I mange, for ikke at sige alle, fremstillinger af det nazistiske 1000-årsriges sammenbrud i Tyskland i 1945, kan man læse mere eller mindre udførlige beretninger om selvmord. Ikke bare et eller nogle få selvmord, begået af frygt for de snart ventede invasionsstyrker eller efter overgreb begået af disse, men om grupper af mennesker, til tider store grupper af mennesker, der begår selvmord, sammen og samtidig. Om menneskegrupper, der på lemmingeagtig vis drukner sig i floder eller søer, om kollektive giftselvmord i kældre, om familiefædre der skyder sin familie og derefter sig selv i dagligstuen, og om mødre der hænger deres børn og derefter sig selv på loftet.

En underlig pendant melder sig hos læseren: Der er tale om et folk i et land, der uden fortilfælde gennemførte industriel masseudryddelse af hele befolkninger og befolkningsgrupper, helt uden det civilisatoriske slør der ellers både før og efter blev og er blevet lagt ned over den slags forbrydelser. Udryddelsen af jøder, handicappede, romaer osv. foregik mekanisk og for alle, såvel deltagere som ikkedeltagere i mordene, men disse sidste i store træk medvidere, uden videre overvejelser. Da så sammenbruddet satte ind, bredte en selvmordsepidemi sig over Tyskland, tilsyneladende gennemført lige så mekanisk og uden videre overvejelser. Man støder på den slags beretninger i det meste af den tyske undergangslitteratur. Men ingen har gjort noget ved det; dvs. ingen har gjort sig videre overvejelser over sagen. Man har konstateret selvmordene, og det var det. Men det er det ikke længere.

Som det fremgår af forlagets pressemeddelelse, trækker Florian Huber med Lov mig, at du skyder dig selv et stort set ukendt og måske fortrængt kapitel af Tysklands historie frem i lyset. Bogen giver, anføres det, en fascinerende og skræmmende indsigt i almindelige menneskers oplevelse af historien, som de var fanget i og ikke følte, de kunne finde en udvej af. Forlaget skriver i pressemeddelelsen, at de mange mennesker mistede viljen til at leve, begik selvmord og blev glemt; det er jf. ovenstående ikke helt korrekt. Kilderne til og kendskab til denne historie har hele tiden været der. Der er bare ikke, før nu, nogen der har taget sig af det. Men det er der så nu. Bogen er en vigtig undersøgelse af et chokerende og indtil nu ikke anerkendt kapitel i tysk historie. Gennem øjenvidneskildringer dokumenterer forfatteren selvmordsepidemien, stiller spørgsmålet hvorfor, og besvarer det.

Bogen bygger som nævnt på øjenvidneberetninger, og bogens analyser og konklusioner bygger dermed på kildeudsagn, ikke på tolkninger af sådanne, ikke på overvejelser over disse. Øjenvidneberetninger er i denne sammenhæng egentlige øjenvidneberetninger, dvs. beretninger af mennesker som har overværet begivenhederne i form af individuelle, gruppe- eller masseselvmord, det er beretninger af mennesker, som forsøgte at begå selvmord men overlevede, og det er afskedsbreve skrevet af mennesker, inden de begik selvmord eller redegørelser for beslutningen om at begå et senere fuldbrydet selvmord. Forfatteren lader kilderne selv angive de psykologiske, de politiske, de

menneskelige forklaringer, for sådanne findes netop i kilderne, og uddyber derefter i de spor, kilderne angiver. Her er ikke en overordnet eller tematiske teoretisk ramme, og med forfatterens metode, som han følger stringent, er der heller ikke behov for det. Kilderne taler, og forfatteren uddyber og forklarer, men kilderne taler. Og det er ikke behagelig tale eller let læsning.

Bogen er inddelt i fire hoveddele. I Del I og II redegøres for forudsætninger og konkrete forløb og hændelser, Del III ruller det overordnede forløb op, og Del IV det, man med et i denne sammenhæng måske uheldigt ordvalg kan kalde hændelsernes og forløbenes efterliv. Overordnet er bogen opbygget kronologisk, hvilket så også betyder, at forfatteren bogen igennem benytter sig af en krydsklipsteknik, som stiller store krav til forfatteren, større til læseren. Det gør sig f.eks. gældende når man på s. 261 i forbifarten gøres opmærksom på erindringen om en stinkende bunke i et skur, som henviser til en redegørelse s. 204-205, der drejer sig om et barn der sked i et jødisk nabos skur for at vise sin ringeagt og råde bod på, at vedkommende havde handlet hos en anden jøde. Man kunne ikke have et godt forhold eller et forhold i det hele taget til jøder. Men metoden følges stringent, og er med til at anskueliggøre for læseren, at der fra først til sidst er tale om et forløb; et forløb, som forfatteren prissværdigt følger op til nutiden. Det er en lang lidelsesberetning bestående af mange lidelsesberetninger, og ved hjælp af metoden, dvs. krydsklippingerne, og ved den konsekvente sensitive anvendelse af kilderne kommer læseren meget tæt på individerne. I den kronologisk fremadskridende beretning kontekstualiseres forløbene tillige til den overordnede krigs- og nationalhistoriske ramme. Geografisk dækker fremstilling såvel Øst- som Vestfronten, idet selvmord blandt civile tyskere kendes fra begge fronter, men med hovedvægten på østfronten, hvor de fleste selvmord fandt sted, og med byen Demmin i Mecklenburg-Vorpommern, som både udgør en slags case og et epicenter for selvmordsepidemierne.

I bogens indledende dele krydsklippes mellem forskellige fortællinger, der skildrer det fremadskridende sammenbrud, og netop med baggrund i Demmin skildres de første selvmord. Det drejer sig om en delingsfører, Lothar Büchner ved Rigsarbejdstjenesten, som inden den sovjetrussiske indtagelse af byen havde afstået fra at gå i skjul. I stedet havde Lothar Büchner, ligesom sin kone og hendes søster, mor og bedstemor, hængt sig. Før de hængte sig selv, havde Büchner eller en af kvinderne lagt løkken om halsen på den treårige dreng Georg-Peter, og hængt ham. Noget lignende skete andre steder i byen. Folk hængte deres børn og derefter sig selv, og fra den 30. april til den 3. maj 1945 blev Demmin skueplads for en selvmordsbølge uden sidestykke. Enlige og familier hængte sig, tog gift, skød sig selv eller druknede sig, det sidste i en nærmest kollektiv bevægelse i floder og søer, i en massepsykose. Voksne gav børn gift, hængte dem, skar deres blodårer åbne, eller druknede dem, måtte slæbe deres spædbørn eller skolebørn med sig, og holde dem så længe under vandet, at modstand ophørte. Det forekommer ubærligt, og det var det også for nogle. En mor blev forhindret i selv at tage gift og give sin lille søn gift af en kvinde, som fandt ud af hvad der foregik. Sønnen havde tappert sunket den første mundfuld gift, da kvinden trådte ind i køkkenet, hvor det foregik, og resolut hældte giften i vasken. Derefter besluttede moderen sig for at hænge sig selv og sin søn; "Men tanken om at se min søn hænge og sprælle foran mig fik mig til at lade være" (s. 73).

Det var pastor Gerhard Jacobi ved Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche på Kurfürstendamm i Berlin, der som den første i marts 1945 anvendte begrebet selvmordsepidemi. Noget i den retning havde tidligere forekommet under Det Tredje Riges begyndende sammenbrud, men nu fik selvmordene et omfang, som berettigede begrebet. Der findes ikke mange fotografier af døde selvmordere, af mange gode grunde, men der er undtagelser, som familien Lisso, der tog gift (s. 126, 129), samt den forgiftede leder af Folkestormen Walter Dönicke (s. 127). Den dødelige gift cyankalium, der sikrede en særdeles ubehagelig død, var pludselig i høj kurs og på alles læber, og det i et omfang, som angiveligt også blev befordret af myndighederne: Efter Berlinerfilharmonikernes under krigen sidste opførelse af Beethovens violinkoncert, Bruckners romantiske symfoni og Wagners Götterdämmerung (hvad ellers) den 12. april 1945, stod der efter sigende uniformerede drenge fra Hitler-Jugend ved udgangene, med kurve fulde af cyankaliumkapsler, helt i tråd med regimets logik om, at det ved sin tilintetgørelse af Tyskland og sig selv ville rive folket med sig i undergangen.

Baggrunden for den bizarre nazistiske logik rulles der op for i et par kapitler om Tyskland efter 1. Verdenskrig – et samfund, i hvilket frelsere aldrig havde oplevet bedre tider – frem til kapitler om magtovertagelsen, om hvorledes nazismen vandt indpas over alt, de lykkelige år, som tiden 1933-1939 betegnes, om krigen, og frem til det tidspunkt, hvor lugten af angst begynder at indfinde sig. Og med de

store tyske nederlag får man et forvarsel om, hvad der vil ske. Før krigen var alt gået fremad i Tyskland, og i takt med nederlagene og regimets stigende desperation begyndte nogle at spørge sig selv, om Hitler nu også havde handlet klogt og forsvarligt, men alle var indhyllede i regimets ideologi og logik, ingen tog konsekvensen af spørgsmålet. Det var så også en konsekvens af de handlinger, regimet stod bag, hvad enten det drejede sig om forbrydelserne på Østfronten eller om jødeforfølgelserne. "Ingen tysker var afhængig af andres beretninger, når det drejede sig om jødetransporterne" (s. 253). Jo værre krigssituationen var, desto mere morderisk blev henrettelserne og udryddelsesprogrammerne, og desto mere voksede angsten og desto mere indtrængende blev ønsket om, at Tyskland under ingen omstændigheder måtte tabe krigen. Men myten om føreren, halvguden, voksede efter attentatet i 1944; skylden for hvad som helst, også grusomhederne, lå ikke hos føreren eller systemet, men hos skeptikerne og de upålidelige.

I takt med nederlagene og i takt med, at det blev stadigt mere klart, at Det Tredje Rige lakkede mod enden, og at Føreren og Riget ville forsvinde eller i april 1945 de facto var forsvundet, og i takt med udbredelsen af rædselshistorierne om Den Røde Hær, skabtes en atmosfære af frygt for, at de allierede efter deres sejr ville udlette det tyske folk, der i bedste fald kunne se frem til et liv i undertrykkelse. Hertil kom et kollektivt tab af mening hos de, der i tolv år havde gjort nationalsocialismens værdier til deres egne. De moralske, samfundsmæssige og semireligiøse normer, som tilsammen udgjorde folkefællesskabet, brød sammen, og de, der havde identificeret sig med folkefællesskabet, var nu i fare for at miste deres personlighed. Der var mange, der ikke mente, at de kunne overleve hverken afslutningen eller fremtiden. Dette er den dybere, kollektive forklaring på selvmordsepidemierne. Hertil kommer så de individuelle, der så at sige skal lægges oven i den kollektive forklaring, nemlig frygten for overgreb eller følgerne af overgreb. Når nutiden er ophørt med at eksistere, med at have mening, og fremtiden er uudholdelig, er den logiske slutning afslutningen.

Og bagefter? Tyskerne holdt op med at forholde sig til fortiden, i første omgang. Man blev foreholdt forbrydelserne, men ingen gjorde noget for at undersøge dem nærmere, for hvem har egentlig lyst til at undersøge så forfærdelig en sandhed? For de overlevende blev nutiden en gabende tomhed. Derefter begyndte man at henvise til tyskernes egne lidelser, og en selvforståelse som ofre blev opbygget, således at der kom balance i lidelsesregnskabet. Følelsen af forræderi, uret og afmagt skabte et offerfællesskab, og i forbindelse med tyskernes myreflittige arbejde med at genopbygge landet skete der en bevægelse fra et lidelsesfællesskab til et interessefællesskab. De døde, selvmorderne, fandt ikke nogen, der kunne fortælle deres historie; i 1950'erne og 1960'erne tillagde ingen fænomenet særlig betydning. Den situation ændrede sig ikke, da der i kølvandet på diskussionerne i 1960'erne og 1970'erne kom fokus på Det Tredje Rige, i form af film, tv-serier, dokumentarprogrammer, artikler og bøger; en proces, som med Berlinmurens fald og åbningen af arkiver og institutioner i Østtyskland blev forstærket. Tyskernes smertefulde tabuer begyndte at falde, hvad enten det drejede sig om udryddelsen af jøder, Værnemagtens forbrydelser, plyndringer og deportationer, folkefordrivelse og massevoldtægter. At forholde sig til og bearbejde fortidens rædsler blev en del af den tyske identitet, men selvmordsepidemien stod stadig udenfor denne erindringsoffensiv. De mange selvmord var fortsat en lakune, et perifært fænomen i den historiefikserede erindringskultur. I billedet af den tyske historie, der interesserer sig for gerningsmænd og ofre og ganske få helte, er der ikke plads til selvmorderne. I den historie passer selvmorderne ikke rigtigt ind, og dermed forbliver deres handlinger rent private anliggender. "Og dog fortæller hver eneste af disse historier om, hvor dyb en afgrund tyskerne stod over for efter de tolv år under Hitler" (s. 304). Selvmordsepidemierne var et element i undergangen som, uagtet hvor frygteligt dette element i sig selv er, sætter Det Tredje Riges forbrydelser i et desto mere frygteligt perspektiv. Nazismen var forudsætningen for forbrydelserne, og forbrydelserne var forudsætningen for selvmordene. Måske, afslutter Florian Huber sin bog, var erindringens byrde værre end døden.

Set i det perspektiv er selvmordsepidemierne et af de tyske tabuer, som i hvert fald ind til nu har unddraget sig både selvstændig undersøgelse, hvilket så kan være, hvad det er, men som også er et tabu, som "den tyske bevidsthed," hvis man kan tale om en sådan, har vægret sig ved at erkende og at forholde sig til. Selvmordene var både en konsekvens af Det Tredje Rige, og det ultimative udtryk for nazismens magt over sindene og for bevidstheden om de forbrydelser, som blev begået under Det Tredje Rige, og som man så længe i Tyskland nægtede at forholde sig til. Der skulle jo være balance i offerregnskabet.

Selvordene kan ikke tænkes uden at man samtidig tænker på Auschwitz. Det forhold skal man holde sig for øje under læsningen. Man skal tænke på de hængte familier i de tyske byer, samtidig med at man tænker på de jødiske familier på rampen i Auschwitz-Birkenau.

Selvordsepidemierne blev et element i undergangen, og altså et element, som først nu, med Florian Hubers bog, er blevet undersøgt som sådan. Det er godt, at Huber har gjort det. Og det er godt, at Turbine med denne danske udgave sikrer, at også den danske offentlighed kan få indgående og systematisk kendskab til selvordsepidemierne. Læs bogen. Det er ikke behagelig læsning.

[Historie-online.dk, den 21. april 2021]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/christian-den-grusomme>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

► **MIN KÆRE RIGSKANSLER**

► **GÖRING**

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/min-kaer-rigskansler>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/goering>)

► **GERNINGSMÆND ELLER OFRE**

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/gerningsmaend-eller-ofre>)

Nordjyske fortællinger

Nordjyllands Kystmuseum er gået sammen med Læsø Museum samt KaRe Podcast i det ambitiøse podcastprojekt "Genfortalt-Nordjylland".

(<http://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/nordjyske-fortaelinger>) (<http://www.historie->